

УДК 330.142.2+332.122 (477.62)

І. П. Булеєв*
 Н. Ю. Брюховецька**
 О. А. Богуцька***

ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ ПРОМИСЛОВОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНОГО МІСТА ЗА КРИТЕРІЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

Проведено аналіз структури промисловості міст Донецької області. Досліджено фактори, що визначають промисловий розвиток територій. Визначено можливості інвестиційного забезпечення індустріального міста. Обґрунтовано напрями формування структури промисловості індустріального міста за критеріями інвестиційної привабливості та підвищення якості життя населення.

Ключові слова: структура промисловості, якість життя, інвестиційна привабливість, індустріальне місто, фактори промислового розвитку.

Проведен анализ структуры промышленности городов Донецкой области. Исследованы факторы, определяющие промышленное развитие территорий. Определены возможности инвестиционного обеспечения индустриального города. Обоснованы направления формирования структуры промышленности индустриального города по критериям инвестиционной привлекательности и качества жизни населения.

Ключевые слова: структура промышленности, качество жизни, инвестиционная привлекательность, индустриальный город, факторы промышленного развития.

The analysis of the structure of industry in Donetsk region cities. The factors that determine the industrial development of territories are studied. The possibilities of investment ensuring of the industrial city are determined. The directions of the structure of industry of the industrial city are substantiated by the criteria of investment attractiveness and quality of life of the population.

Keywords: structure of industry, quality of life, investment attractiveness, industrial city, factors of industrial development.

Постановка проблеми. Дослідження свідчать, що в даний час промислові регіони мають можливості інвестиційного забезпечення шляхом використання капіталу крупного бізнесу, залучення місцевих позик та ресурсів на фондовому ринку, у тому числі заощаджень домогосподарств. В Україні існує значний нереалізований внутрішній інвестиційний потенціал, у тому числі потенціал фізичних осіб. За різними оцінками, населення України зберігає на руках від 25 до 40 млрд. дол. США. Однак, досвід 20-річних трансформацій українського суспільства та економіки доводить, що в даний час ні держава, ні регіони, ні суб'єкти господарювання не в змозі забезпечити населенню гідний рівень життя — немає гарантованої конституцією зайнятості, постійно існує загроза безробіття. Страх втратити роботу став найважливішим чинником посилення економічної залежності трудящих. Тому повинна зростати роль промисловості міста, де, як правило, зосереджено промисловий потенціал, у забезпеченні якості життя громадян регіону та держави, а кошти

населення мають стати одним з основних джерел фінансового забезпечення інвестиційних проєктів індустріального міста та сприятиме підвищенню якості життя його мешканців.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню проблем розвитку промислового міста та регіону, їх зв'язок з якістю життя та забезпеченням інвестиційної привабливості відводиться важлива роль в економічній науці і практиці. Так, В. М. Василенко [1] відводить важливу роль кредитоспроможності регіону у визначенні перспектив його розвитку. Вчений звертає увагу на взаємозв'язок конкурентоспроможності регіону та його інноваційною здатністю. В його роботі розглянуто чинники регіональної конкурентоспроможності, причому окремої уваги заслуговують соціально-культурні та нематеріальні чинники, якість людського капіталу.

Критерії ефективності регіонів розглянуто у працях російських дослідників. Так, Л. І. Власюком та О. В. Деміною обґрунтовано взаємозв'язок

* Булеєв І. П. — д-р екон. наук, професор, заступник директора.

** Брюховецька Н. Ю. — д-р екон. наук, професор, головний науковий співробітник.

*** Богуцька О. А. — канд. екон. наук, науковий співробітник.

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Донецьк.

факторів виробництва і спеціалізацією регіональних економік. Вчені емпірично доказали, що «в рамках неокласической концепции ресурси перемещаются в регионы с максимальной предельной производительностью факторов производства, что приводит к аккумуляции инвестиционных ресурсов, обеспечивая при этом финансовую и социальную эффективность» [2].

Чинники забезпечення сталого розвитку промислового регіону досліджують і О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк [3]. Вчені розглядають розвиток людського потенціалу як чинник конкурентоспроможності регіону. Ними обґрунтовано механізми залучення населення промислового регіону для забезпечення його сталого розвитку. Участь громадян у стратегічному плануванні розвитку міста розглядається також О. Карим [4; 5] та В. Б. Родченко [6; 7]. У роботах В. Б. Родченко до того ж проведено оцінку на предмет взаємозв'язку показників якості життя населення, які відображено у прирості населення, умовах його проживання, обсягах споживання товарів та послуг та станом розвитку промислового середовища і обсягами виробництва промислової продукції у містах. Дослідником сформувано гіпотезу про існування оптимальних пропорцій між кількістю підприємницьких структур та кількістю населення.

Дослідженню якості життя населення країни та міста присвячено роботи таких вчених-економістів як Е. Е. Задесенець [8], В. В. Дробишева, Б. І. Герасимов [9], С. Найдєн [10] та інші. Дослідниками розроблено ряд методичних положень та рекомендацій щодо оцінки якості життя населення окремих регіонів та міст.

Проте невирішеною частиною проблеми зростання промисловості та якості життя насе-

лення міста остається визначення раціональної структури промисловості міста із урахуванням його інвестиційної привабливості за критерієм підвищення якості життя.

Таким чином, метою статті є обґрунтування та визначення напрямів щодо розробки структури промисловості індустріального міста за критеріями інвестиційної привабливості та підвищення якості життя населення.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження свідчать, що сучасні великі міста є основними соціально-економічними центрами, основою розвитку регіонів і держави в цілому. Промислові міста концентрують значну частину виробничого, науково-технічного, інтелектуального, інноваційного і фінансового потенціалів та стають центрами розвитку наукоємних галузей промисловості, що сприяє економічному розвитку та підвищенню якості життя населення.

Так, у Донецькій області за статистичними даними кількість суб'єктів господарювання у 2012 р. становила 96296 одиниць. При цьому питома вага суб'єктів господарювання, що ведуть фінансово-господарську діяльність у м. Донецьку складає 47,9 %, що свідчить про зосередження економічного та інвестиційного потенціалу у межах міста (табл. 1).

Позитивна тенденція та значна питома вага показників м. Донецька по відношенню к Донецькій області спостерігається і відносно других показників міста. Так, по оцінкам 2011 р. кількість зайнятих та найманих працівників у місті складала 44,1 % від загальної кількості у Донецькій області, інвестиції в основний капітал підприємств м. Донецька — 42,1 % від загальної суми капіталовкладень області. До того ж динаміка основних показників розвитку м. Донецьку постійно зрос-

Таблиця 1

Основні показники розвитку м. Донецьку¹

Показник	2010	2011	2012
Кількість суб'єктів ЄДРПОУ			
Одиниць	43543	45016	46135
% від загальної кількості у Донецькій області	47,2	47,6	47,9
Кількість зайнятих працівників			
Людей	394167	397991	-
% від загальної кількості у Донецькій області	42,8	44,1	—
Кількість найманих працівників			
Людей	392843	396800	-
% від загальної кількості у Донецькій області	42,8	44,1	—
Інвестиції в основний капітал			
млн. грн.	4258,1	9084,9	—
% від загальної кількості у Донецькій області	38,5	42,1	—

¹ Розраховано за статистичними даними Головного управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [Бйр://допел8к8ла1.5оуиа/прг8/прг8ре112.пбр?дп=0113 &питБег=0](http://bipr://dopel8k8la1.5ouia/prg8/prg8re112.pbr?dp=0113 &питБег=0).

тає. При цьому питома вага суб'єктів господарювання м. Донецьку відповідно до області залишається практично незмінною на протязі останніх трьох років (47—48 % у 2010—2012 рр.).

Розвиток промисловості є важливим показником стану економіки міста. Позитивна динаміка показників сукупного випуску свідчить про зростання економічного потенціалу, розширення виробничих можливостей суспільства та служить основою добробуту населення. Проте, не менш важливе значення має якісна сторона економічного розвитку міста, яка знаходить вираз в структурі промислового виробництва. Зміни у пропорціях промислового виробництва спричиняють зміни, що охоплюють багато сфер суспільства. Тому структурна політика є значимим фактором стратегічного та програмно-цільового планування розвитку промислового міста, а обґрунтування та розробка наукового підходу до визначення раціональної структури промисловості міста за критерієм підвищення якості життя населення є актуальним завданням дослідження, що має теоретичну і практичну спрямованість.

Аналіз структури промисловості міст Донецької області у 2011 році показав, що найбільша питома вага за обсягом реалізованої продукції припадає на переробну промисловість (72 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг). Значне місце в структурі промисловості займає металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів. Частка даного виду економічної діяльності займає 40,3 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції (товарів, послуг). Проте, незважаючи на високі показники обсягів реалізованої продукції у переробній галузі, рентабельність підприємств даного економічного виду діяльності залишається на низькому рівні. Так, рентабельність підприємств переробної промисловості становить 0,6 %. Причому найбільш високий показник обсягу реалізованої продукції, який припадає на металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів супроводжується від'ємним показником рентабельності (—1,1 %). У добувній промисловості спостерігається зворотна тенденція — на добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних, припадає 3 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції, проте ця діяльність, як свідчать дані економічної статистики, є рентабельною (15,8 %). Також немає явної кореляції між обсягом реалізованої продукції (товарів, послуг) та середньорічною кількістю найманих працівників та середньомісячною заробітною платою.

Результати аналізу основних показників діяльності підприємств міст Донецької області за видами економічної діяльності свідчать про неможливість якого-небудь критерію, на базі якого може бути побудована структурна політика міста. Методологія, заснована на показнику рентабельності та заробітної плати може призвести до зміцнення позиції окремих галузей. Наслідком такої політики може стати нестабільна економічна ситуація в країні та відсутність довгострокових перспектив розвитку. Використання критерію зайнятості веде до збільшення трудомістких галузей з низьким рівнем технічних інновацій [11].

Тому раціональна структура промисловості повинна бути побудована з використанням методу, що враховує багато критеріїв, головним з яких є якість життя населення. Це свідчить про необхідність додаткових досліджень щодо визначення факторів, які впливають на структуру промисловості міста.

Дослідження факторів, які визначають оптимальну структуру промисловості міста дозволили виділити інвестиційний фактор як один з один з найбільш важливих для галузей промисловості, що характеризуються високою капіталомісткістю і тривалим терміном окупності інвестицій, таких як важке машинобудування, чорна та кольорова металургія, хімічна, нафтохімічна і нафтопереробна промисловість. Промисловий капітал потребує інвестиційних ресурсів. Проте інвестиційна активність міст України залишається поки що на низькому рівні.

На думку науковців, найбільш негативний вплив на наміри іноземних інвесторів чинить фактор оподаткування. Так, у 2010 р. на міжнародному рейтингу простоти ведення бізнесу Україна зайняла 181 місце з 183 за показником «сплата податків» [12]. У зв'язку з цим, повинні бути прийняті заходи для реформування податкової системи, що сприятиме інвестиційній привабливості українських підприємств, за такими напрямками: зниження податку на прибуток підприємств; спрощення процедури розрахунків і стягування податків; скорочення податкового тягаря до стандартів країн із розвинутою ринковою економікою тощо. Слід брати до уваги, що інвесторами в регіони України можуть бути країни з нерозвиненими високими технологіями, що може вказувати на неекономічну мету цих інвестицій — ліквідацію конкурента, експансію з політичних мотивів, повернення частки тіньового капіталу тощо [13]. Тому для формування структури промисловості за критерієм якості життя необхідним є також врахування рівня інвестиційної привабливості регіону, його окремих секторів промисловості.

² Розраховано за даними статистичного щорічника Донецької області за 2011 рік / за редакцією Зеленого О. А. — Донецьк, 2012. — 502 с.

Рациональна структура промисловості міста передбачає також урахування і оцінку факторів, які визначають промисловий розвиток територій [14]: виробничий, фінансовий, інвестиційний, людський та інфраструктурний потенціал добувних та переробних виробництв. Особливу увагу слід приділити економічним факторам впливу на структуру промисловості міста — рівню податків, рівню платоспроможності замовників продукції, вартості сировини і матеріалів, рівню конкуренції, зносу основних фондів, вартості кредитних ресурсів та ін.

Крім економічних факторів слід також враховувати і соціальні фактори, що мають вплив на забезпечення оптимальної структури промисловості (вік мешканців міста, рівень їх соціального захисту, рівень освіти та кваліфікації тощо). Визначення оптимальної структури промисловості міста потребує урахування інтересів різних груп населення міста. Модель рівня якості життя населення залежно від структури промисловості повинна враховувати і інституціональні фактори, зокрема конфлікти інтересів, що, за визначенням О. Карого [5], виникають через суперечності загальних інтересів у масштабі міста (підвищення конкурентоспроможності економіки міста) і місцевих (розміщення об'єктів, що створюють екологічну загрозу для навколишніх мешканців; соціальні потреби незахищених груп мешканців тощо).

Висновок. Таким чином, обґрунтування та розробка структури промисловості міста за видами економічної діяльності за критерієм підвищення якості життя населення та інвестиційною привабливістю повинна включати у себе такі напрями дослідження:

— аналіз структури промисловості та виявлення рівня інвестиційної активності міста за видами економічної діяльності;

— обґрунтування та розробка концептуальних пропозицій і практичних рекомендацій щодо рациональної структури промисловості індустріального міста за критеріями інвестиційної привабливості та підвищення якості життя населення.

Для обґрунтування та розробки концептуальних пропозицій і практичних рекомендацій щодо формування рациональної структури промисловості за критеріями інвестиційної привабливості та підвищення якості життя населення міста доцільно:

— проаналізувати та оцінити фактори, що визначають структуру промисловості міста;

— проаналізувати джерела інвестиційного забезпечення промисловості індустріального міста;

— сформуванню та обґрунтуванню систему показників, яка відобразить розвиток та інвестиційну привабливість промислового виробництва і якість життя населення міста;

— визначити джерела інформаційного забезпечення моделювання муніципальної структури

промисловості за видами економічної діяльності за критерієм підвищення якості життя;

— проаналізувати методи оцінки рівня якості життя населення міста;

— дослідити методи та підходи до визначення рациональної структури промисловості міста;

— сформуванню концепції моделювання структури промисловості міста за критерієм підвищення рівня якості життя та інвестиційною привабливістю;

— обґрунтувати та відібрати критерії для побудови моделі аналізу структури промисловості;

— розробити сценарну модель рівня якості життя населення залежно від структури промисловості (революційний, еволюційний та інерційний сценарії розвитку);

— розробити пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної, економічної, соціальної та екологічної політики у місті та регіоні.

Література

1. Василенко В. Н. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков. — Донецк: Юго-Восток, 2008. — 363 с.
2. Власюк Л. І. ^ффективньІе регионьІ: критерии и классификация / Л. І. Власюк, О. В. Деміна // Пространственная ^кономика. — 2012. — № 1. — С. 29-42.
3. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : моногр. / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2012. — 534 с.
4. Карий О. І Стратегічне планування розвитку міста : монограф. / О. І. Карий. — Львів : ЗУКЦ, 2007. — 317 с.
5. Карий О. Комплексний розвиток міст: теорія та методологія стратегічного планування : монограф. / О. Карий. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. — 308 с.
6. Родченко В. Б. Методологія регулювання соціально-економічного розвитку міських комплексів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / В. Б. Родченко. — Донецьк, 2013. — 40 с.
7. Родченко В. Б. Міські комплекси України: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : моногр. / В. Б. Родченко ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2012. — 404 с.
8. Задесенец Е. Е. Методология измерения и оценка качества жизни населения России / Е. Е. Задесенец, Г. М. Зараковский, И. В. Пенова // Мир измерений. — 2010. — № 2. — С. 37-44.
9. Дробышева В. В. Интегральная оценка качества жизни населения региона : монограф. /

В. В. Дробышева, Б. И. Герасимов. — Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2004. — 108 с.

10. Найден С. Н. Дифференциация показателей социального развития субъектов РФ / С. Н. Найден // Пространственная экономика. — 2010. — № 1. — С. 55—67.

11. Ишмуратов Р. Р. Оптимизация структур промышленности по видам экономической деятельности с использованием метода анализа иерархий / Р. Р. Ишмуратов, Н. Р. Насырова // Экономический журнал. — 2012. — № 25. — С. 63—79.

12. Програма економічних реформ на 2010—2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»

[Електронний ресурс] / Комітет з економічних реформ при Президентові України. — Режим доступу: президенти.до.украина/сопиеп/кегргодгат.Мті.

13. Галушко О. С. Міжнародний рух капіталу та глобальна фінансова криза / О. С. Галушко // Вісник економічної науки України. — 2009. — № 1. — С. 51—55.

14. Смирнова Т. Г. Оценка промышленного потенциала региона (на примере Вологодской области) [Електронний ресурс] / Т. Г. Смирнова // Современные научные исследования и инновации. — Декабрь, 2012 года. — Режим доступа : [Шр://№еБ.8паика.га/188ие8/2012/12/19140](http://www.elibrary.ru/1888ie8/2012/12/19140).

Поступила до редакції 09.04.13

© І. П. Булеєв, Н. Ю. Брюховецька, О. А. Богуцька, 2013

УДК 332.146

Ю. П. Ляшенко*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СТАРОПРОМИСЛОВИХ РЕГІОНІВ

У дослідженні розглядаються теоретико-аналітичні аспекти підходу до оцінки інноваційно-інвестиційної привабливості старопромислових регіонів. Показано, що оцінка інноваційно-інвестиційної привабливості дозволяє спрогнозувати нові можливості регіональної диверсифікованості в умовах процесу трансформації промислових старопромислових регіонів України.

Ключові слова. старопромисловий регіон, інновація, інвестиція, регіональна політика, інноваційні ризики.

В исследовании рассматриваются теоретико-аналитические аспекты подхода к оценке инновационно-инвестиционной привлекательности старопромышленных регионов. Показано, что оценка инновационно-инвестиционной привлекательности позволяет спрогнозировать новые возможности региональной диверсифицированности в условиях процесса трансформации промышленных регионов Украины.

Ключевые слова: старопромышленный регион, инновация, инвестиция, региональная политика, инновационные риски.

In Ікіз гезеагск Іке Ікеогелісаї апї анаїулісаї агресїї о/Іке арргоаск Іо Іке ажеж теп Іо/ін поуалїон апї інуезІтепІ аІІсаІіуепезз о/Іке оШ іпїуІзіаї гедїонз аге ехатїней. П із зкомп ІкаІ Ікее уаїуалїон о/ін-поуалїон апї інуезІтепІ аІІсаІіуепезз о/Іке нем>/еаІузез аїїот Іо ргейісІ Іке гедїонаї іует/ісалїон іп Іке ргосезз о/інїшІзіаї ІгапфетаІїон о/оШ іпїшІзіаї гедїонз о/ Шгаїне.

Кеумогїз: оїї іпїшІзіаї гедїон, іппоуалїон, інуезІтепІ, гедїонаїроїсу, іппоуалїон гїзкз.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки, особливо в період трансформації господарського комплексу регіонів, особливо старопромислових, безпосередньо пов'язаний із інноваційно-маркетинговою активністю та інноваційно-інвестиційними процесами. Проблеми регіональної економіки, необхідна інноваційно-інвестиційна діяльність на рівні інтегрованих регіонів України набувають особливої в неста-

більному середовищі, адже саме інноваційно-інвестиційна діяльність є рушійною силою розвитку будь-якої економічної системи — від окремого суб'єкту господарювання до економіки регіону й країни в цілому. Актуальність досліджень пояснюється тим, що необхідна обґрунтованість інноваційно-інвестиційної привабливості регіонів, особливо старопромислових, а також розробки підходів до її оцінки.

* Ляшенко Ю. П. — асистент кафедри маркетингу, Донецький державний університет управління, м. Донецьк.